

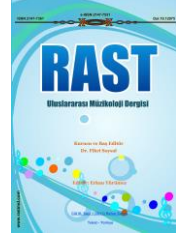

RAST MÜZİKOLJİ DERGİSİ

Uluslararası Müzikoloji Dergisi

www.rastmd.com

10.12975/rastmd.2017.05.02.000112

GELENEKSEL TÜRK MÜZİĞİNDE, ÇALGI YAPIM GELENEĞİNİ YAŞATAN KÜLTÜR TEMSİLCİLERİ (TOKAT İLİ ÖRNEĞİ)*

Dr. Banu Geboloğlu¹

ÖZET

Geleneksel Türk müziği içerisinde, insan sesi ve çalgılar büyük önem taşımaktadır. İnsanlık tarihi boyunca insanoğlu doğayı taklit ederek kendini ve duygularını ifade etmiştir. Bunu yaparken de yine doğada bulunan ağaç parçaları, kemik ve taş gibi maddeleri kullanmış, ilerleyen zaman içerisinde kendi gelişimiyle birlikte kullanacakları çalgıları da geliştirmiştir. Günümüzde Geleneksel Türk el sanatları içerisinde yer alan ve popülerliğini koruyan çalgı yapım sanatçılığı büyük ilerlemeler kat etmiş, bunun sonucunda da bilim dalı olabilmeyi başarabilmiştir. Betimsel yöntemin kullanıldığı bu çalışmada Tokat ilindeki Türk müziği çalgı yapımcıları incelenmiş, görüşme tekniği ile yüz yüze görüşülerek yapımcılara yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Böylelikle çalışma şartları ve gereksinimleri hususunda durum tespiti yapılmış, bu doğrultuda ortaya çıkacak sonuçlara göre çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Gelenek, Türk Müziği, Çalgı, Çalgı Yapım

CULTURE REPRESENTATIVES KEEPING THE VALUES OF INSTRUMENT MANUFACTURING IN TRADITIONAL TURKISH MUSIC: A CASE STUDY OF TOKAT PROVINCE

ABSTRACT

Voice and instruments have a great importance in traditional Turkish music. Throughout the history, mankind expressed himself and his emotions by imitating the nature. While doing this, he used natural resources like wood, bone and stones and developed his own instruments in time. Today, instrument manufacturing has also been a discipline and proceeded very much. Descriptive method is used in this study. Instrument manufacturers in Tokat province are studied by face to face interviewing and are asked structured questions. The state of working conditions and necessities are determined in this way and solutions are put forward by the conclusions.

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Öğretim Üyesi / Türkiye, banu.gebologlu@gop.edu.tr

* Bu araştırma 2013 yılında düzenlenen 8. Uluslararası Türk Kültürü Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Keywords: Culture, Tradition, Turkish Music, Instrument, Instrument Manufacturing

GİRİŞ

Müzikte, insan sesi ve çalgılar büyük önem taşımaktadır. İnsanlar, tarih boyunca doğayı taklit ederek kendilerini ve duygularını ifade etmiş, bunu yaparken de yine doğada bulunan ağaç parçaları, kemik ve taş gibi maddeleri kullanmış, ilerleyen zaman içerisinde kendi gelişimiyle birlikte kullanacakları çalgıları da geliştirmişlerdir. Arkeolojik araştırmalar sonucunda çalgıların beş bin yıl önce kullanılmaya başlandığı tespit edilmiş ve bunun devamı olarak çalgı biliminin temeli 20. yy. başlarında atılmıştır... Ülkemizde çalgı yapım ve onarımı ise 1943 yılında Ankara’da Erkek Teknik Yüksek Öğretmen okuluna bağlı olan İkinci Erkek Sanat Enstitüsü’nde başlamıştır (Kalender, 2001, s. 160–163). Luthiyerlik olarak da bilinen çalgı yapıcılığı, önemsenmesi ve çok fazla bilgiye sahip olunması gereken bir çalışma alanıdır.

Bu çalışmanın amacı, Tokat ilinde, geleneksel çalgıları yapan yapıcılarının, çalgı yapımı ve geleneği konusundaki düşünce ve görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesidir.

Geleneksel Türk Çalgı Yapıcılığı

Geçmişinin Osmanlı’ya dayandığı düşünölen Türk çalgı yapıcılığı kuşaktan kuşağa usta-çırak ilişkisi ile yeni nesillere aktarılan bir meslek grubudur. Usta –çırak ilişkisinde bir ustanın yanında işe başlayan çırak, ustasının çalışmasını, yöntemini kullandığı teknikleri büyük bir dikkatle izler ve onu taklit etmeye çalışır.

Türkiye’de çalgı yapıcılığında okullaşma 1940’lı yıllarda Ankara’da II. Erkek Sanat Enstitüsünde Mithat Arman tarafından kurulmuştur. Bu okuldan yetişen Cafer Açıın 1978 yılında İstanbul’da Türk Müziği Devlet Konservatuvarında çalgı yapım bölümünü kurmuş ve buradan yetişen Turhan Demireli ve Veyis Yeğin 1989’da İzmir Türk Müziği Konservatuvarında çalgı yapım bölümünü kurmuşlardır (Yeğin, 2017). Çalgı yapım bölümlerinin amacı geleneksel yöntemlerle bilimselliği bir arada kullanmak, teknik açıdan donanımlı yapım ustaları yetiştirmek ve yeni teknolojileri kullanarak çalgıları geliştirmektir. Bu meslek grubunun içinde alaylı olarak adlandırılan ve çalgı yapıcılığını atalarından veya kendi kendine öğrenen kimselerin yanı sıra mektepli denilen ve bu işin eğitimini alarak çalgı yapan yapıcılar da vardır. Alaylı denilen grup içerisinde bu işi büyük bir titizlikle yapan ustaların yanı sıra bu işi sadece ticari kazanç için yapan, çalgı yapıcılığından çok uzak olan kişiler de mevcuttur ki bu kişilerin varlığı çalgı yapıcılarını, bir sanat, zanaat ve bilim olan çalgı yapımını tehlikeye sokmaktadır.

Geleneksel Türk Çalgı Yapımında Kullanılan Ağaçlar, Önemi ve Özellikleri

Geleneksel Türk çalgı yapımında kullanılan ağaçlar özellikli ağaçlardır. Her ağaçtan ses elde edilemez ve bu nedenle bir ağaçta en önemli olan özellik onun ses verme özelliğinin olmasıdır.

“Bir diğerisi ise seçilen ağaçların sertlikleri, ağırlıkları ve rengine göre çalgıların hangi bölgelerinde kullanılması gerektiğidir. Bu doğrultuda çalgıların ses tablasında kullanılan ağaçların hafif, çalgının gövdesi ve aksesuarlarında kullanılan ağaçların ise sert veya orta sertlikte olduğu, estetik bir görünüm elde etmek amacıyla ses tablalarında kullanılan ağacın hareli ve yaş halkalarının düzgün olmasına dikkat edildiği ve dilimli teknelerde birbirine zıt renkli ağaçların tercih edildiği görölmektedir” (Tetik Işık vd., 2012, s. 26).

Bu yazılanlar doğrultusunda, sağlıklı bir çalgı yapabilmek için çok fazla ağaç bilgisine ve çalgının anatomisi hakkında yeterli bilgiye sahip olunması gerektiği

anlaşılmaktadır. Türkiye’de ağaç bilgisine sahip bir yapımcı ağacı nasıl elde edebilir? Avrupa’da, istenilen kalite, miktar, kurutulma yılı gibi özelliklerine göre ağaç çeşitleri bulunabilirken Türkiye’de hala bunun için bir sektör gelişmediğinden dolayı yapımcılar büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Keresteciye veya bir marangoza giden yapımcı, alacağı miktar az olduğu zaman, ihtiyaç duyduğu malzeme satıcının elinde olduğu halde kapıdan dönebilmektedir. Sadece ağacın elde edilmesi değil onun kurutulması da yapımcı için önemli bir unsurdur çünkü ağacı kurutmak için uygun ortamların bulunması ve az sayıda olan ağaçların kuruması ve işlem görmesi için birkaç yıl bile beklemek gerekebilmektedir. Bu da üretimi kısıtlamakta ve hem yapımcıyı, hem de alıcıyı-icracıyı zor durumda bırakmakta ve geleneğin yaşatılmasının da önüne geçmektedir. Tüm bu zorlukların yanında bir de kalitesiz ağaçlardan gelişi güzel yapılmış, işçiliği olmayan ucuz çalgılar ortaya çıkmakta ve ucuz olduğu için bilinçsiz bir kesim tarafından satın alınmakta, bu ise, durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale dönüştürmektedir.

Tüm bu sıkıntılara rağmen sanatlarını icra etmeye çalışan ve bu çalışmanın yapı taşlarını oluşturan Tokat ilindeki çalgı yapım ustaları kaval, zurna ve ud yapımına ağırlık vermişlerdir. Bu çalgıların yapımında kullanılan ağaçlar şöyle sıralanabilir:

Havatınlak çalgılardan olan kaval, mey ve zurna erik ağacından yapılır. Teltınlak mızraplı bir çalgı olan udun teknesinde abanoz, akajukaya, akçaağaç, anini gray, ardıç, armut, ayos, ceviz, coccobola, çınar, dut, erik, etimoe, gül, gürgen, kiraz, maun, meranti, niove, okalıptus, paduk, paorosa, pelesenk, pommela, porsuk, purple heart, sapelli, sipo, şeftali, tiama, venge ve yılan ağacı; ses tablası ve ses tablasının çökmesini engelleyen balkonlarda engleman supruce, ladin ve sitka, tuşesi abanoz, gül ve pelesenk, akort burguları abanoz, akgürgen, ceviz, gül, pelesenk, sapı gümüşi ihlamur, eşiği abanoz akçaağaç, armut, ceviz, erik, gül, gürgen, kiraz, maun, pelesenk; mızraplığı için ise akçaağaç, ceviz ve maun ağaçları kullanılır (Tetik Işık vd., 2012, s. 28, 30, 31).

Geleneksel Türk Çalgı Yapım Sanatı Sorunları

Türkiye’de Geleneksel el sanatlarının bir dalı olarak da adlandırılan çalgı yapımcılığı konusunda gereken donanımına sahip olmak için uzun yıllar çalışılması gerektiği ortadadır. Çünkü çalgı yapmak, aynı zamanda çalgı yapımı ile bağlantılı pek çok konu hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Yapımcının, bir müzik eğitiminin olması; yapacağı çalgının akustiği, çalımı, yapıldığı ağaç özellikleri, matematik ve fizik gibi konularda bilgi sahibi olması ve bu doğrultuda kaliteli çalgı üretme gayesinde olması gerekir. Ancak bir eğitim kurumundan eğitim almayan çalgı yapımcılarının bir kısmı çalgı ile ilgili bu özelliklerin pek çoğunu bilmemektedir. Çalgı yapımı ile ilgili eğitim veren kurumların azlığı da bu geleneğin, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına veya ticari bir iş haline dönüşmesine neden olabilmektedir.

Çalgı yapımında standart ölçüler yine bir kesim tarafından bilinmemekte, eksik bilinmekte veya bilindiği halde uygulanmamaktadır. Toplumda müzik ile ilgili bireylerin de icra ettiği ya da etmek istediği çalgı hakkında belli bir bilgi birikiminin olmaması ve yanlış yönlendirmeler de çalgı yapım sanatını sıkıntıya sokmaktadır. Ayrıca yurt dışından getirilen çalgılara da çok miktarlarda ücretler ödenmektedir. Çalgı yapımında belki de en önemli sorunlardan biri çalgı yapım teknolojisi ve sanayisinin dışarıdan Türkiye’ye gelmesi ve bunun sonrasında yaşanan sıkıntılardır. Dışarıdan gelen teknoloji maddi olarak çalgı yapımcılarına bir külfet olacağından yapımcılar eski teknolojilerini kullanmaya devam

etmekte ve bunun sonucu olarak üretim hızı, çalgı kalitesi ve beden gücü olumsuz etkilenmektedir. Çalgı yapımını bir sanat olarak yapanların dışında bu işi ticari anlamda kullanarak kalitesiz çalgı üreten yapımcı adındaki kişiler ise çalgı yapım geleneğini önemli ölçüde baltalamaktadırlar.

Bu çalışmada; Tokat ilinde yaşayan çalgı yapımcıları hakkında bilgi verilmiş, yapımcıların karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların giderilmesine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışma, çalgı yapımcılarının karşılaştıkları sorunlar ve çalgı yapıcılığında karşılaşılan sorunların gündeme gelmesi, bu sayede bu sorunların giderilmesine bir vesile olması, çalgı yapım geleneğinin devamlılığının sağlanarak ileriki nesillere yol göstermesi ve böylelikle daha sağlıklı müzik icra edilebilmesine olanak sağlaması açısından önemlidir.

METODOLOJİ

Araştırma Modeli

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma; tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamla ilgili terimlere ulaşmaya çalışan teknikleri kapsayan süreçler bütünüdür (Merriam, 2013, s. 13).

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları Tokat ilinde yaşayan 3 çalgı yapımcıdan oluşmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda, Tokat il ve ilçelerinde bu 3 katılımcıdan başka geleneksel çalgı yapıcısının olmadığı görülmüş ve bu nedenle ulaşılan 3 katılımcı ile araştırma yürütülmüştür. Katılımcılardan biri kaval, zurna, ahşap ney, mey; biri zurna, mey, balaban, kaval, davul, bendir ve bir diğeri keman, ud ve viyola çalgılarını yapmaktadır. Cinsiyetleri erkek olan üç katılımcıdan ikisi ilkökul, biri ise üniversite mezunudur ve çalgı yapımındaki deneyimleri 34, 22, 28 yıldan oluşmaktadır. Katılımcıların isimleri gizlilik esnasından dolayı belirtilmemiş ve ÇY₁, ÇY₂, ÇY₃ olarak kodlanmıştır. Katılımcıları oluşturan yapımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de, kişisel bilgi formu ise Tablo 2’de belirtilmiştir.

Değişkenler	ÇY ₁	ÇY ₂	ÇY ₃
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek
Yaş	45	36	54
Öğrenim Durumu	İlkokul	İlkokul	Üniversite
Yapılan Çalgı	Kaval, Zurna, Ahşap Ney, Mey	Zurna (Telli), Mey, Balaban, Kaval, Davul	Keman, ud, Viyola
Deneyim	34	22	28

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

ÇY₁ kodlamasının yapıldığı katılımcı Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) tarafından 2009 yılı yaşayan kültür hazinesi olarak ilan edilmiştir.

Çalgı Yapım Ustaları	ÇY ₁	ÇY ₂	ÇY ₃
Çalgı Yapımını Nasıl Öğrendiniz?	Baba	Dede	Kendim
Geçiminizi Çalgı Yaparak mı Sağlıyorsunuz?	Evet	Kısmen (2-3 ay kazanabiliyorum)	Kısmen (Emekliyim)
Çalgılarınızı Nerede Yapıyorsunuz?	Evimin Bir Bölümü olan Atölyemde	Evimin Bir Bölümü olan Atölyemde	Atölyemde
Çalışma Ortamınız Çalgı Yapımına Uygun mu?	Uygun	Uygun Değil	Uygun
Atölyeniz Olmasını İster misiniz?	Var	Evet	Var
Çırac Yetiştiriyor musunuz?	Evet, İki Oğlum	Evet, Oğlum	Hayır, Talep Yok
Yalnız mı Çalışıyorsunuz?	Evet	Evet	Evet
Yaptığımız Çalgıya Talep Nasıl?	Geçimimi Sağlayacak Kadar	Geçimimi Sağlayacak Kadar	Yavaş Yavaş Artıyor
Yaptığımız Çalgıları Nasıl Değerlendiriyorsunuz?	Satıyorum	Çoğunlukla Satıyorum	Satıyorum

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgi Formu

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğinin kullanılmasıyla elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Hazırlanan sorular yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak katılımcılara yöneltilmiş; bu doğrultuda elde edilen bilgiler veri çözümleme yöntemleri kullanılarak araştırmaya kaynak teşkil etmiştir. Araştırmanın veri toplama araçları kişisel bilgi formu ve görüşme formundan oluşmaktadır.

Verilerin Çözümlemesi

Katılımcılarla yapılan görüşmeler gizlilik esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler daha önce oluşturulan çerçeveye göre kategorize edilmiş ve çözümlenmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Çalışmanın bu kısmında katılımcıların sorulara verdiği cevaplar değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalgı Yapım Ustası Olmak İçin Yapılması Gerekenler

ÇY₁ ve ÇY₂ katılımcısı öncelikle üniversitelerin ilgili bölümlerinden ya da iyi bir ustadan eğitim alınması gerektiği görüşünü bildirmişlerdir. ÇY₂ katılımcısı ayrıca, kişinin içinde de bu işi yapma isteğinin, sabrının ve becerisinin olması ve kesinlikle bir ustadan eğitim alınması gerektiğini belirtmiş, yapım üzerine eğitim veren eğitim kurumlarından, alanın darlığı ve ilginin olmayışı sebebiyle iyi bir yapımcının (usta) çıkmayacağını söylemiştir. Teknolojiye yetişmenin zor olması ve ağaç tedarik etmede sıkıntı yaşanmasını da bu düşüncelerinin sebebi olduğunu bildirmiş ve bu işin bu nedenlerden dolayı stresli bir iş olduğunu belirtmiştir. ÇY₃ katılımcısı ise bu soruya, yapımcılığı sevmek, sabırlı olmak, ağaçları tanımaya çalışmak, hangi çalgı için hangi ağaçların uygun olacağını araştırmak gerekir cevabını vermiştir.

Çalgı Yapımında İzlenen Yöntemler

ÇY₁ katılımcısı kaliteli ağaç kullandığını, seslerin yerinde olması için standart ölçüler kullandığını ve iyi bir işçilik ile çalışmaya özen gösterdiğini belirtmiştir. ÇY₂ katılımcısı kıymetli çalgı elde edebilmek için ağacın kesim zamanını belirleyerek kesim işlemini yaptığını, daha sonra ağacı 1-1.5 yıl dinlendirdiğini ve dededen kalan ilkel torna ve el bıçaklarıyla çalıştığını; ÇY₃ katılımcısı ise Elektrikli aletler kullanmadığını (kaçma ihtimali ve ölçünün tam tutmama ihtimalinden dolayı), kendi yaptırdığı rende ile çalıştığını, Cafer Açın'ın metodundan faydalandığını ve bunun yanı sıra kendi geliştirdiği yöntemleri de kullanarak çalıştığını söylemiştir. Cevaplardan da anlaşıldığı gibi, kullanılan yöntemlerde ağacın seçimi ve sonrasında geçirdiği işlemlerin önemi büyüktür. Bunun yanında sadece bir yapımıcının yöntem olarak metottan yararlandığı görülmektedir. Yapımıcıların çalgı yapımında, teknik anlamda titizlik ve özveri göstererek çalıştığı görülmektedir.

Çalgı Yapım Konusunda Standart Ölçü

ÇY₁ katılımcısı gerekli olduğunu çünkü aksi halde iyi ve kaliteli bir ses elde edilemeyeceğini; ÇY₂ katılımcısı gerekli olduğunu, dedesinden böyle öğrendiğini ve iyi sonuçları bu şekilde elde ettiğini, aksi halde aranılan sesin bulunamayacağını, bu durumun da çalan kişiyi yoracağını ve zurnanın detone olacağını söylemiştir. ÇY₃ katılımcısı ise bu soruya evet cevabını vermiştir. Açıklama olarak da ses kalitesi için standart ölçülerin kullanılması gerektiğini, çalıcının ancak bu şekilde istediği sesi elde edebileceğini söylemiştir. Farklı bir cevap olarak da bazı çalgılar için standart ölçülerde parçalar üretildiğini (burgu, kafes vs.) ve standart ölçü kullanımının çalgıya tadilat gerektiği durumlarda kolaylık sağlayacağını söylemiştir.

Verilen cevaplardan, standart ölçü kullanımının çalgının ses ve ses özelliklerini olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Standart ölçülerde yapılmış bir çalgı sağlıklı sesler verebilecek ve böylece çalıcının da çalgısını icra etmesi kolaylaşacaktır.

Malzeme Temini

ÇY₁ malzemeyi Tokat'ın Nıksar ilçesinden temin ettiğini, malzeme temininde sıkıntı yaşadığını, genellikle erik ağacını temin etmede güçlük çektiğini, ağacı olanların haber verdiğini ve gidip ihtiyaçlarına göre ağaç aldıklarını; ÇY₂ malzeme temininde sıkıntı yaşadığını, araştırdığını ve nerede bulursa malzemeleri oradan istediğini; “biz almaz isek odun olarak yakılacak olan ağaçlar biz almak istediğimizde çok yüksek fiyatlara bize satılmaya çalışılıyor” görüşünü bildirmiş ve çözüm önerisi olarak da fiyatların dengeli bir şekilde belirlenmesi gerektiğini söylemiştir. Yapımcı zurnanın bir bölümünün (tasma, kargacık ya da nazik) yapımında en ideal ağacın şimşir olduğunu, ancak devletin bu ağacın kesimini yasakladığını, bu nedenden ötürü yapımda şimşir kullanmadığını ve zurnanın kalitesinin bu şekilde düştüğünü söylemiştir. Sunduğu çözüm önerilerinde Karadeniz'de açılan yayla yolları nedeni ile çok sayıda şimşir ağacının toprak altına girip yok olduğunu söylemiş ve bu şimşirlerin yok olmak yerine ihtiyaç duyan yapımcılara satılmasının daha sağlıklı bir çözüm olacağı görüşünü belirtmiştir. ÇY₃ ise il dışındaki dağıtıcılarından temin ettiğini söylemiştir. Ayrıca Avrupa'da olduğu gibi yapımcılar için ağaç üreten fabrikaların olması gerektiği görüşünü bildirmiştir. Ağaç konusunda sıkıntı çekmediğini ancak çok pahalı olmasından ötürü aletlere ulaşmada güçlük çektiğini belirtmiştir. Öneri olarak da çalgı yapımcıların arasında birlik olması, ağaç üreten fabrikalar ve bir dernek kurulması gerektiğini söylemiştir. Sempozyumlar düzenlenerek bu konudaki sorunlar ele alınmalı ve iş

adamları bu sempozyumlara davet edilerek destek vermeleri sağlanmalıdır görüşünü bildirmiştir.

Çalışma Ortamı

ÇY₁ ve ÇY₃ katılımcısı çalışma ortamının çalgı yapımı için uygun ve teknik donanım olarak yeterli olduğunu; ÇY₂ katılımcısı ise çalışma ortamının çalgı yapımı için uygun olmadığını, dededen kalan ilkel aletlerle zorlu bir biçimde çalıştığını, kullanmak için temin edeceği ağaçları hemen işleme sokmadan önce dinlendirmek istediğini ve bunun için 1000 metre karelik bir çalışma ortamının olmasını istediğini, teknik donanım olarak ise yeterli olmadığını, ikinci bir torna almak istediğini ancak maliyetli olmasından dolayı bunu gerçekleştiremediğini, estetik ve kaliteli çalgılar yapabilmek için teknolojik aletlerle çalışması gerektiğini söylemiştir.

Yapılan Çalgıya Olan Talep

ÇY₁ katılımcısı geçimini sağlayacak kadar olduğunu fakat nefesli çalan kişilerin sayısının gün geçtikçe azaldığını ve bu nedenle talebin de giderek azaldığını; ÇY₂ katılımcısı yurt dışından da talep olduğunu, bunun dışında sınırlı olanaklar ile yaşamını sürdürdüğünü; ÇY₃ katılımcısı ise yavaş yavaş arttığını ancak olması gerektiği gibi olmadığını, büyük bir şehirde yaşaması durumunda durumun değişebileceğini ve talebin de doğrudan artabileceğini söylemiştir.

Bu cevaplardan hareketle, yapımcıların ürettikleri çalgılara olan talebin hemen hemen kendilerini geçindirebilecek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de Kurumsal Çalgı Yapım Eğitiminin Durumu

ÇY₁ ve ÇY₂ katılımcısı “kurumsal çalgı yapım eğitimi verilmelidir çünkü kültürümüzün yaşaması gereklidir, kültürümüzü kaybedersek her şeyimizi kaybederiz. Ayrıca okullarda blok flüt yerine kavalın kullanılması ile durum çok farklı olabilirdi” cevabını vermiştir. Yine ÇY₃ katılımcısı, devamlılığın sağlanması için kurumsal bir çalgı eğitimi verilmesi gerektiğini, insanın bazı şeyleri kendisinin keşfetmesinin zor olduğunu, bu nedenle kurumsal çalgı yapım eğitiminin temel eğitim için önemli olduğunu söylemiştir.

Cevaplardan da anlaşılacağı gibi Geleneksel Türk el sanatlarının bir dalı olan çalgı yapımcılığı, kültürün bir parçasıdır ve kültürün yaşatılması en güzel biçimde, eğitimle gerçekleşmektedir.

Türkiye’de Çalgı Yapımın Geleceği

ÇY₁ katılımcısı yapımcı hayvancılığın bitmesi ile kavalın da bitmek üzere olduğunu, blok flüt yerine kaval kullanılması ile talebin de artacağını ve kalitesiz, ucuza çalgı yapıp satan kişiler yüzünden 100 liralık kavalı 25 liraya almaya çalışan müşterilerin var olduğunu, bu durumun da gerçek yapımcıları zor durumda bıraktığını söylemiştir. ÇY₂ katılımcısı dört dörtlük bir zurna yapım ustasının maalesef ki artık yetişmeyeceğini, 2040’da yapımcıların tarih olacağını, bilgisayarlı tornalar ve kopyalamalar ile çalgıların yapılacağını söylemiştir. ÇY₃ katılımcısı ise çalgı yapımı konusunda Avrupa standartlarına ulaşılmasının, bu yönde çalışmalar yapılmasının ve çiraclarla her şeyin öğretilmesinin gerekli olduğunu söylemiştir. Müzik mağazası olmayan kurumsal bir mağazada Çin malı bir udun 40 liraya satılıyor olmasının vahim bir durum olduğunu, bu konuda devletin bir politikası olması gerektiğini,

Ayrıca Çin malı çalgıların revize için kısa süre sonra kendilerine getirildiğini ve bunun da satıcıları fazlaca masrafa soktuğunu söylemiştir.

Yapımcıların bu soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda çalgı yapımının geleceği ile ilgili pekte olumlu düşüncelerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Kendi mesleki sorunları ve sıkıntılarının yanında bir de yaptıkları çalgıların değerinin birtakım nedenler yüzünden düşürülmeye çalışılmasının kendilerini üzdüğü ve gelecek ile ilgili olumsuz düşüncelere sevk ettiği görülmektedir. Ancak eğitim, devlet desteği ve Avrupa standartlarına ulaşılabilmesi durumunda çalgı yapımı konusunda daha iç açıcı sonuçlara ulaşılabileceğini düşünmektedirler.

SONUÇ VE TARTIŐMA

1. Bu alıŐma ile Tokat ilinde görüşme yapılan çalgı yapımcılarının daha çok halk müziği algıları yaptığı görülmüŐtür.
2. Katılımcıların algı yapımına 20’li yaşlarda baŐladıđı, usta ıracak yöntemi ile yetiŐtiđi ve profesyonel anlamda bir müzik eğitiminin olmadığı görülmüŐtür. Bu durum, çalgı yapımcılığında usta ıracak iliŐkisi ile yürütölen eğitimin önemli ve etkili olduğunu göstermektedir.
3. Katılımcıların üçte ikisinin emekli olduğu, yani geçimini sağlayacak ek bir geliri olduğu ancak diğer yapımcının sadece çalgı yaparak geçimini sağladığı ve çalgı yapımından sadece 2–3 ay para kazandığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, çalgı yapımcılarının sadece bu meslekten kazandıkları ücret ile geçinemedikleri anlaşılmakta, dolayısıyla bu durumun çalgı yapımcılığının bir meslek olarak seçilme oranını ve olasılığını azalttığı düşünölmektedir.
4. Tokat’ta bulunan çalgı yapımcılarının yaptıkları çalgıların satışlarının orta seviyede olduğu, fakat içinde buldukları şartların kendilerini zorladığı, malzeme (özellikle ağaç tedarik etme) ve maliyet gerektiren teknolojik aletlerin temini konusunda sıkıntı çektikleri, çoğunlukla evlerinin bir bölümünü atölye olarak kullandıkları görülmüŐtür. Bu bilgiler doğrultusunda, çalgı yapımcılara maddi ve manevi anlamda desteğin yetersiz olduğu, yapımcıların çalışma şartlarını kolaylaŐtırmak için ciddi çabalar harcanmazsa, zaten sayısı az olan bu kültür temsilcilerinin gittikçe yok olacağı düşünölmektedir.
5. Yapımcılardan özellikle bir tanesinin çalıştığı ortam kesinlikle çalışmaya elveriŐli olmadığı, (özellikle ortam ve teknik donanım olarak) bu durum da sağlıklı-kaliteli algılar üretmede zorluk ektiiği görülmüŐtür. ÇalıŐılan ortam şartlarının uygun olmamasının, üretilecek olan çalgı ve çalgı yapımcının sağlık ve verimlilik açısından olumsuz etkilenmesine sebep olacağı düşünölmektedir.
6. Kullanılan malzemelerden en önemlisi olarak görölen ağaç temininde yapımcıların çok sıkıntı yaŐadıđı, ağaçların normalin dışında, özellikle yapımcılara çok yüksek fiyatlara satıldığı, bir yapımcının kesimi yasak olan őimŐiri kullanamadığı için istediği kalitede algılar üretmediği anlaşılmaktadır. Bilinsizliğin göstergesi olan bu durumun bir rant haline geldiği ya da getirilmeye çalıŐıldıđı ve oluşturulan bu olumsuz durumun çalgı yapımcılığın geleceğini olumsuz yönde etkilediği-etkileyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.
7. Geleneksel Türk algılarına talebin, yapımcılardan bir tanesinin görüşü hariç çoğunlukla azaldığı görülmektedir. Bu duruma sebep olarak, tüketicilerin bu konuda bilinçsiz olması,

maliyeti az olan çalgıları tercih etmesi, çalgı yapımcılar hakkında bilgilerinin olmaması ya da bu anlamda bir araştırma yapılmamış olması düşünülmektedir.

8. Yapılan görüşmeler sonucunda Geleneksel Türk çalgı yapımında usta çırak ilişkisinin yani görerek, taklit ederek öğrenmenin oldukça önemli olduğu bunun da eğitimle perçinlenerek çalgı yapım geleneğini üst seviyelere çıkaracağı sonucu elde edilmiştir.

9. Çalgı yapım ustası olabilmek için öncelikle bu işi sevmek, sabırlı, becerili, araştırmacı olmak ve kaliteli çalışmak gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

10. Ucuz ve kalitesiz çalgı yapıp satan kişi veya kişilerin yapımcıları zor durumda bıraktığı ve kaliteyi düşürdüğü sonucu ortaya çıkmıştır.

11. Bu cevaplar, çalgı yapımcılığının özellikle eğitim, bilinç ve farkındalık anlamında Türkiye’de tam anlamıyla gelişmediğini, dolayısı ile yetişen neslin bu alanla ilgili bilgi ve bilince sahip olmadığı görülmektedir. Bu alanın geleceğinin tehlike altında olmasının önemli sebeplerinden birinin de alana ve alan çalışanlarına maddi ve manevi anlamda destek olunmaması olduğu görülmektedir.

12. Yapımcıların çalgı yapımında, teknik anlamda titizlik ve özveri göstererek çalıştığı görülmektedir.

ÖNERİLER

1. Çalgı yapımcısı olmak isteyen kişilerin çalgı yapımına dair profesyonel bir eğitim almaları ve yaptığı çalgıyı tanıyacak kadar çalabiliyor olmaları gerekmektedir. Bu da Geleneksel Türk çalgı yapım eğitimi veren kurumların (konservatuarlar, halk eğitim merkezleri gibi) sayısının artırılmasıyla mümkün olacaktır.

2. Çalgı yapımcılarının daha fazla çırak yetiştirmesi, bunun için ise hem çalgıların popülaritesinin artırılması hem de çalgı yapımcılarının çalışma şartlarının kolaylaştırılmasına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

3. Türkiye’deki çalgı yapımcıların tam donanımlı atölyelere sahip olmaları hususunda gerekenler yapılarak, günümüzde hala yaşamakta olan milli değerlerimize böylelikle sahip çıkılmalı ve korunmalıdır. Yapımcıların halk eğitim merkezlerinde, belirli zamanlarda kurs açmaları sağlanmalı, böylece maddi kazanç elde etmeleri, bu sayede de geleneğin devamlılığı sağlanmalıdır.

4. Malzeme konusundaki sıkıntılar giderilmeli, çalgı yapımcılar için paket halinde satılan ve çalgının hemen hemen bütünü oluşturacak malzemeler üretilmelidir. Kesimi yasak olan ağaçlar konusunda özellikle çalgı yapımcılar için yeni düzenlemeler getirilmelidir.

5. Çalgı yapım malzemeleri satan kişiler ya da firmalar fiyatlarını sağlıklı bir şekilde belirlemeli ve böylelikle yapımcıların önu açılmalıdır.

6. Üniversitelerimizdeki çalgı yapım bölümlerinin sayısı artırılarak öğrenci potansiyeli geliştirilmeli ve çalgı üretim faaliyetlerinin ve eğitim modelinin belirli bir sisteme göre planlanması gerekmektedir. Böylece müziksel anlamda daha büyük ilerlemeler kat edilmesi sağlanmalıdır.

7. Çalgı yapıcılığının Türkiye’de, sanayisi ve teknolojisi oluşturulmalıdır. Avrupa standartlarına ulaşılabilmesi için öncelikle çalgı yapım geleneği devlet tarafından desteklenmelidir.
8. Alaylı diye tabir edilen ve çalgı yapımıyla kısmen ilgisi olan ya da hiç olmayan, tesadüflerle bu işe yönelmiş, özellikle bilinçsiz kişilerin ve bu kişilerin yaptıkları kalitesiz çalgıların önüne geçilmesi, bunun için de konservatuarlarda çalgı yapım bölümlerinin daha etkin ve yaygın olması ve çalgı yapıcılığına ilgisi olan, bu işi yapmak isteyen kişilerin bu okullara yönlendirilmesi gerekmektedir. Gerçek anlamda emek üreten yapıcıların birlik içerisinde olması, sorunlarını sempozyumlar düzenleyerek ve bu sempozyumlara katılarak dile getirmesi ve çözüm önerileri araması gerekmektedir.
9. Çalgı yapıcıların malzemelerini, özellikle de kullanacakları ağaçları temin etmeleri hususunda marketler ve satış noktaları oluşturmak gerekmektedir.
10. Tüm bunların sağlanabilmesi ile Türkiye’de yapılan çalgıların ithalatı ile kültür turizmine ve ölke ekonomisine katkı sağlanmalıdır.
11. Bugün hala çalgı yapım sanatına dair mesleki birikim örgütleri bulunmamaktadır ve yasal düzenlemeler yapılmamıştır. Buna bağlı olarak da ne sanayisi ne de teknolojisi gelişmemiştir.

KAYNAKLAR

- Kalender, Necdet (2001). Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı. *Uludađ Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, XIV (1), 160–163.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma-Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. Ankara, ISBN: 978-605-133-250-5, Nobel Akademik Yayıncılık. s.13.
- Tetik Işık, S. Uslu, R. (2012). Türk Müziğinde Ağaç ve algı Yapım Bibliyografyası. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, S. 2–2, 24–41.
- Yeğin, Veyis (2017). <http://www.musikidergisi.net/?p=693> Erişim tarihi: 26.08.2017